

МИХАИЛ САДОВЯНУ БЕДНИЯТ СЛЕПЕЦ

Превод от румънски: Гергана Стратиева, 1980

chitanka.info

Откъм колите на липсканеца към светлината на огъня се приближиха една старица и един старец. Жената вървеше напред; малко по-назад от нея вървеше мъжът с повдигната глава, сякаш слушаше с голямо внимание глъчката и гласовете около огъня.

„Старецът е сляп“ — рекох си аз, като се вгледах в него. Сякаш старицата го теглеше зад себе си с въженце, ала той вървеше безпогрешно към миризмата на печеното и шума на гласовете ни.

Старата жена, облечена с вълненик и къса абичка, се беше наметнала с памучен шал. И облеклото на слепеца беше като на планинците: черна шапчица и бели дрехи, а кожухчето си беше наметнал на гърба. Под кожухчето, изпод лявата му мишница, висеше гайда с ручилото надолу.

Слепецът усети, че е близо до нас, и се спря; старицата пристъпи още няколко крачки към огъня. Той стоеше, а светлината огряваше неподвижното му лице, обрасло с бяла брада.

Мнозина от другарите ми не бяха го още забелязали. Само търговецът от Липска разбра каква е работата и се разсмя.

— Стрино Саломия — рече той, — още ли не можеш да се отървеш от слепия старец? Виждам, че се влече подире ти като опашка.

— Вярно е, господарю — отвърна тя живо, незлобиво с тъничък глас. — Откакто тръгнахме от Радауц, върви подире ми като сянка. Да съм го заведяла в Яш и там да съм го оставела. Сега вие, като мъже — продължи тя към нас другите, — може да си помислите нещо друго, че ми е мъж или брат, само че аз вече забравих ония лудории и роднинства и си мисля само за неволите си. Тръгнах и аз с каруците на негова милост, търговеца, за да мога да стигна до благочестивата Парашкева в престолнината, да оставя на раклата и една сребърна пара и да ѝ изповядам болката си. А този клетник тръгна подире ми и биля дръзва да се меси във вашата приказка; той е хитър старец и се надява, че ще поръчате да ви изсвири нещо с гайдата си. Сопнах му се, казах му да метне кожухчето на главата си и да легне да спи под колата, ала с кого да се разбереш?

Старецът се усмихваше, вперил в огъня слепите си очи, бели като варени белтъци.

— Обичам веселата дружина — обади се той кротко и тихичко. — Обичам и новото вино, и печеното на шиш пиле. Много обичам да

слушам приказки. Обичам и аз да разправам, каквото зная от едно време. Господ ме е наказал да загубя зрака на очите си, да ходя сляп, да протягам ръка и да прося хляба си от добрите селяни. А щом такава е била волята на господа, който има грижа и за червеите по земята, размислих, че не трябва да се оплаквам, а да приема туй, което ми е отредил.

Комит Йоница се обърна към слепеца, загледа го, сетне го попита учудено:

— Ти си окаян просяк, а обичаш печено на шиш пиле?

— Обичам, господарю и брате мой — отвърна дружелюбно слепецът.

— И виното ли обичаш?

— И ново вино, дето го усещам да щипе ноздрите ми.

— А истории знаеш ли да разказваш?

— Зная като всеки човек. Защо да не зная?

— Виждам, че се хвалиш, ала да знаеш, че никой в цяла Молдова не знае като мене и като капитан Исак да разказва разни истории.

— Щом казваш, тъй трябва да е, аз не се противя, господарю.

— Не се противи, защото ще разкажа най-хубавата и най-чудната история от всички, които се разказаха тук.

— Разкажи я, господарю, а аз ще слушам и ще пийна от новото вино с твоето канче, дето сега го напълни. Пък стопанката ханджийка ще донесе на твоя милост друго канче и в него ще си налееш отново. А като имам и каквото трябва за виното, ще слушам с голяма наслада. После, ако ти е по воля, ще ти изсвирия с гайдата една песен и биля ще ти попея.

— Значи, ти, слепецо окаян, не знаеш само да пиеш и да ядеш, а знаеш и да пееш?

— И туй знам, господарю, сподобил ме е господ и с туй. И други работи зная.

— Тъй ли? А гайдата ти хубаво ли свири?

— Свири, господарю и братя, сякаш е от човешка кожа.

— Тогава ще посвириш, че такова желание имам в тозчас в Анкуциния хан. Нощта напредва и Квачката показва вече среднощ. Чувам и Анкуцините петли да пляскат с криле и да пеят. Не ми харесва как пее единият и много ми се ще утре заран да си го хапна на киселичък борш.

— Пеят петлите — обади се слепият, — за да прогонят змиите и злите духове, дето са тъдява, наоколо.

Умълчахме се за миг да чуем в тишината плясъка на крилете и кукуригането на петлите отпърво в самия хан, после, като затихваща песен, далеч и все по-далеч отвъд водите на Молдова.

Анкуца сложи в ръката на комита ново канче.

— Брате Йоница — рече капитанът. — Анкуца дава на тебе чисто канче, ала на мене се усмихва. Трябва аз да бъда по-доволен от тебе.

Ханджийката се засмя кръшно.

— Тогава другото канче — реши комитът — ще трябва да дам на слепеца, дето ще ми свири на гайда.

— Ще ти свиря, господарю.

Старицата, която беше довела слепеца, се ядоса без причина, когато старецът пристъпи към нас с протегнати ръце.

— Не разбирам защо тези клетници и бедняци развалят веселбите на хората!

— Не се сърди, сестро Саломия, защото сръдната иде от нечестивия — обърна се слепецът към нея.

— Не съм ти никаква сестра — претрепери бабата, сви устни и извърна глава от него.

— Не си ми сестра, вярно е, че аз съм само един клет сиромас, дето скита по този свят. Пък хубав е този свят, ала аз го не виждам, млад е, ала аз не мога вече да го усетя. Смисли времето, стрино „Саломия“ когато си носила на шията си маргарит, и бъди добра като тогава и не ми се сърди.

Старицата замълча. Анкуца се смееше.

— Я гледай, та ти знаеш ли какво е маргарит? — учуди се комит Йоница.

— Зная. Та нали веднъж го видях как блести? Маргаритът, честити господарю, е драгоценен камък и се намира в мидите в морето. Има едни миди, които излизат на брега, когато морето е тихо, през някоя есенна нощ, като тая, и се разтварят под луната. И когато в някоя от тези миди падне капка роса, мидата се затваря и отива на дъното на морето. И от тази капка роса става маргарит.

— Този беден слепец, доколкото виждам, разбира много неща — рече търговецът от Липска и поклати глава.

Всички се размърдахме, сякаш искахме да се приближим повече до огъня. Слепият се изви настрана и отпи от виното си. Сетне обърна пак лице към нас и се усмихна в своята безкрайна нощ. Остави канчето на земята и седна до него по турски. Дръпна към себе си духалото и с едно дълбоко вдишване наду меха; нагласи гайдата под лявата си мишница, стисна я и тя изписка късо, сякаш я заболя; после закъркори и зареди някаква старинна песен.

— Тази песен е песента на ваклушата — рече слепецът, като обърна към нас усмихнатото си лице. — Ако искаш друго, господарю, после мога и друго да ти изсвирия.

— Свири! — обади се сърдито и натъртено овчарят.

Капитан Исак го погледна и тъничко се усмихна над главите ни.

Гайдарят наду по-силно меха, замести пъргаво пръсти по гайдуницата и засвири тъжна песен от стари времена. Сетне вдигна към звездите слепите си очи, пусна духалото и занарежда на глас за трима овчари, които слизали с овцете си от планината. Двамата от тях замислили нещо лошо към третия, най-младия...

*Я що ми се счува
горе в планината:
тримата овчари,
тримата другари
помежду си думат
и овцете карат...*

И пак засвири с гайдата старата песен. Усещах песента в себе си като туптенето на сърцето на ония хора, които някога са живели и дето вече ги няма. За пръв път чувах тази пастирска песен. Слушах с внимание как ваклушата се оплаква като човек на своя овчар и му казва, че ще го убият:

*Тихом разговарят
и се уговарят:
кога слънце зайде,
кога сянка падне*

*над реки, долини,
кат заспят стадата
и стихне земята,
тебе да убият...*

Другите стихове останаха в мене като мъгла, съвсем неясни сред плача на гайдата. Седях още заслушан, а мехът се спъхваше вече на земята до нозете на слепеца като ненужна гадина. Слепецът отхапа от пилешката кълка и загълта лакомо, а белтъчените му очи се разшириха в тъмните си дупки. Сетне, като изпразни и канчето с вино, успокоен се обърна към нас.

Простият и сърдит овчар от Раръу, както и монахът, който отиваше в храма „Свети Хараламбие“, плачеха, без да се срамуват. Тъй че и аз можех без стеснение да разкажа за тези случки, щом пролях сълзи за едни видения.

— Ако искаш, господарю, мога да ти изпея и други, по-хубави песни — обади се просякът.

— Щом знаеш по-хубави, защо ми изпя тази? — рече заядливо негова милост комит Йоница от Драганец.

— Ще ви кажа защо, братя и господари мои — отвърна старецът. — Когато ослепях, бях още дете. Тогава напуснах наше село и тръгнах по света. Една зима прекарах в егрека на едни стари овчари по река Прут и стоях там при огньовете им, които никогаж не угасваха. Тези стари овчари ме научиха на песента, дето ви я изпах, и ме заклеха никога да не я забравям и колкото пъти засвири с гайдата, първо нея да изсвирвам. После, като се разделих с тях, искам да знаете, братя и господари мои, аз минах Прут. Преведе ме през реката един сляп просяк; той не беше истински сляп, ала много хубаво знаеше да проси и пееше песни на селяните, за да го съжалят и да му дадат милостиня. Умееше да се преструва, че не вижда, а когато оставахме сами, чувах го как се смее. Ала господ му прощаваше, защото всякога ходеше на черква и се кланяше набожно пред светите икони. Пак тъй се кланяше и кръстеше, когато излизахме от някое село и се канеше да открадне кокошка или агне. Ама нали се молеше от сърце, господ му помагаше. С този беден старец минахме при московците и никой не ни спря, нито големци, ни дребни служители, че и по тях просяците са божи хора и

не им искат тескере с печат. Ходихме, където си искаме: по села и градища, по големите панаири, и селяните ни даваха щедро милостиня. От събраното продавахме на кръчмарите евреи или на бедните работници. Йерофей, този мой приятел, не забравяше да купи от тези пари и една свещица и да я запали пред иконите. Светиите се радват на такъв дар, те не знаят колко цари чини една свещица, пък и не можеха да знаят още колко карбованеца ни оставаха. Пък и Йерофей ги държеше в кемера си добре закътани. Тъй вървахме, докато стигнахме до големия град Киев. Там стояхме една зима и изхарчихме спастрените карбованци.

Докато бяхме там, много добре живяхме сред нашето братство, на бедните слепци, едни от които наистина бяха слепи, а други не. Там научих като в школо работи, дето не ги знаех: жални песни и разни майсторлъци на просенето. Ама една нощ, като гуляехме, Йерофей се сби и загина. Тогава избягах от Киев и скитах по света с другари, докато стигнахме до една голяма река и чухме да говорят татарски. Поживяхме си добре и сред неверниците; сетне една пролет се затъжих за дъха на боровия клей. Тогаз обърнах гръб на неверниците и тръгнах към молдовската земя. И всякога, когато скитах из чужбински краища, все носех, господари и братя мои, гайдата със себе си и свирех, ала не забравях за какво ме бяха заклели овчарите от Прут. Затуй и вие сега чухте тази песен. Тя и на мене, не ми харесва, ала трябва да я свиря. Ако ви е угодно, мога да ви изсвирия една по-хубава и по-весела песен.

Като отивах към родния си край, разпитвах за едно село край река Молдова, ала не го намерих; нямаше го вече; князете и болярите го бяха преместили. Много години бяха изминали и нашите всичките бяха измрели, а пороищата на Молдова бяха изровили гробовете им и бяха разпилели костите им по чакълищага и лъките на реката. Тръгнах тогава да питам за един отколешен хан на царския път, дето още като дете го знаех. Този хан, дето тогава беше близо до село Негоещ, селяните ми рекоха, че сега се казвал Анкуциният хан и хората, като отивали за Яш или за Роман, спирали за дълго да починат там. И когато се върнах да вдъхна мириса на боровете, минах през този хан. Не зная вече колко години са изтекли оттогава. А сега, когато дойде време да отида в престолнината Яш, да се поклоня пред мощите на света Парашкева в „Три светители“, разбрах, че пак съм спрял в този хан,

дето се казва Анкуциният хан. Благодаря на бога, че срещнах тук милост и блага дума!

Господари и братя мои, когато бях малко момченце и още виждах нашето село, дете вече го няма, и гробището, което реката е разпиляла, чух една истинска история от дядото на майка ми, за чудото, сторено от света Парашкева, дете сега отиваме да се поклоним със стрина Саломия. Туй чудо станало в старо време, когато една наша прабаба държала този хан. По него време княз на Молдова бил Дука^[1]. Същински антихрист бил този княз. Жаждата му за злато и сребро не спирала и товарел народа си с данъци, затуй хората измислили тази поговорка: „Кое най-много тежи на народа? Данъците на княза Дука.“ Служителите му обикаляли на коне със сулици и факли и задигали добитъка, тръвните, парите, дори и постелите на хората. Който се опънел, вземали му живота. Обирал князът страната като същински разбойник. Никой не можел да се спаси от тази напаст. Хукнал народът да бяга през границата. И една есен някакви клетки сиромаси стигнали в Яш при мощите на светицата. Плакали се от княза и облели раклата ѝ със сълзи. Като се помолили, тозчас раклата на светицата се разклатила. Туй чудо станало пред очите на хората и се случило по обед на четиринайсетия ден на месец октомври, небето потъмняло, разбушувало се естеството, излязла снежна виелица и до другия ден натрупало преспи сняг. И народът много се изплашил.

Тая нощ сатаната долетял с вятъра в двореца на княза, почукал на прозореца с острия си нокът и му известил, че трябва да остави всички богатства, събрани на земята, и да се готви за пътя, отдето няма връщане.

— Дойде време, светли княже, да дадеш сметка и да платиш туй, за което си се подписал.

Защото князът се бил сдружил с дявола и бил сложил печата си, за да може със злината си да надвие народа.

Когато чул гласа на сатаната, княз Дука окаменял в сребърното си легло. После скочил като ужилен и викнал на слугите си да му впрегнат конете. Избягал с каквото могъл да вземе със себе си и стигнал до едно село в равнината. А там не стига, че снежната виелица го настигнала, ами го нападнали и полски наемници и му обрали парите. Нощният вестител, и той бил там, не само се смял, ами им и помогнал и те го хванали за гушата и го помъкнали със себе си.

Пък нали пътят бил затрупан с преспи, мъчно се вървяло и конете му паднали. Тогаз князът извадил от пазвата си три жълтици, които си бил скрил, и ги дал на някакъв беден и прост селянин за една шейна с оплени и една бяла кобила. И с тази проста шейна дошъл княз Дука в хана. От цялото богатство, което бил събрал, не му останало нищо. Поискал тогава от тая наша баба да му даде като милостиня едно канче мляко. Тя не го познавала и се завайкала и заплакала, че няма.

— Нямаме мляко, сине, нямаме крава. Нямаме, че ни ги взе княз Дука, дано черната земя и червеите да го изядат!

Замълчал князът, навел глава, качил се на шейната и си тръгнал. По-сетне разбрали кой бил той. Наемниците го завлекли към границата. Ала не могъл да стигне при полския крал. Като вървял с бялата си кобила из гори и пуцинаци, прекатурил се в една урва и отишъл на другия свят, в царството на прокълнатите. Та старите го разправяли и от баща на син, приказката за това чудо стигнала до наши времена.

Минали работи са тези, братя мои и господари мои. Ако сега ви е угодно, ако искате и заповядате, мога да ви изсвирия друга песен.

Тогава стана нещо, което ние, разешите, търговците, кираджиите и простите хорица, които бяхме там, не очаквахме.

Комит Йоница се провикна, че искал да му свири. Ала младата Анкуца се приближи до слепеца, хвана го за ръката и рече:

— Чувала съм за тази случка и от майка ми. Обърни се, дядо, към мене. Ти да не си Костандия, за когото майка ми казваше, че се бил изгубил по света?

— Аз съм, тъй ме викат — отвърна старецът и се усмихна на тъмнината.

После с пъргави пръсти опипа лицето на Анкуца.

Тя взе ръката, която опипваше лицето ѝ, и я целуна. После в същата тази ръка сложи хляб и печено месо. Беднякът ухапа лакомо месото с челичените си зъби.

Той сякаш бе забравил къде се намира и нямаше повече какво да каже. Гледахме го с голямо удивление; ала още по-удивен беше комитът, който се поклащаше в светлината на огъня и гледаше не толкоз клетия гладник, колкото гайдата, която лежеше на земята до краката му като бездиханен мъртъв звяр.

1928 г.

[1] Георги Дука — княз на Молдова (1665 — 1683). На няколко пъти свалян, но после отново вземал властта. Наложил много и тежки данъци. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.